

На Даме Груевъ.

Убитъ на 10 Декемврий 1906 г. при село
Рушиново, Малешевско.

Когато цѣлиятъ християнски свѣтъ празнуваше и се веселѣше на свѣтлото Възкресение Христово 1. Об г. цѣла Македония бѣ въ трауръ, потънала въ скръбъ и плачъ за скъпата загуба на загиналиятъ тогава — на Възкресение Христово — Полковникъ Янковъ, който расплака и трогва сърцата на всички българи — малко и голѣмо — въ робска Македония и на всички познати и непознати въ свободна България. На великиятъ християнски празникъ тогава въ робска Македония само скрито отъ тираниитѣ дурци и шпионитѣ гърци се проливаха горчиви слъзи за Полковникъ Янковъ, а въ свободна България *панакиди* се отслужваха въ всички църкви за упокоение душата на великиятъ герой. И не остана уста, която да не говори за него, не остана въсвикъ, който не писа за него. Сега, когато цѣлиятъ християнски свѣтъ се готвеше да посрѣщне радостно и свѣтлитъ праздници Рождество Христово, и новата 1907 година, македонскиятъ българинъ и ние свободнитѣ българи трѣбаше да се готвимъ за новъ трауръ, за новъ плачъ и скръбъ, а печата да заговори за нова загуба, незаменима съ никого за македонското дѣло. Слѣдъ героиската смъртъ на Полковникъ Якова, дойде тал на Даме Груевъ, който съ нечуванъ героизмъ загина на върхитѣ „Петлецъ“, като е свалилъ 19 души войници, единъ млязъмъ и единъ чаушъ. Така загина вай скъпиятъ и най-милниятъ синъ на робска Македония.

Но кой бѣше Дамянъ Груевъ?

„Той бѣ една отъ най-дивнитѣ рожби на революционната епоха, на която бѣ и най-типичниятъ прѣдставителъ. Съ своята блага душа, съ своето вѣжно сърдце, той плѣняваше, безъ да иска, всѣкого, който се сближаваше съ него. Подобенъ нему приятель и другаръ е голѣма рѣдкость; той не дѣлеше това, което имаше — той даваше всичко на поставения въ нужда другаръ, и бѣ готовъ да се жертвува за него.“

Когато говореше съ своя сладък гласъ въ везълвитъ училища, въ събранията, когато, седналъ между занаятчин или селяни, агитираше, той не убѣждаваше — той вливаше тихъ ентузиазъмъ, вливаше борчески духъ въ всички сърца, и отъ нерѣшителнитъ, плашливитъ и невѣрващи въ себе си роби неусѣтно той създаваше съзнателни граждани, създаваше борци: той омайваше всички и ги завличаше въ Революционната организация. Успѣхътъ на неговата агитация всѣкога бѣ изумителенъ. Другъ агитаторъ подобенъ нему Македония не е родила.

Той имаше чудна способностъ да познава при първа срѣща съ кого има работа и да определя кой за какво е годенъ. На това се дължи най много обстоятелството, дѣто въ Битолския вилаетъ прѣди възстанието станаха най-много афери. Той бѣ

иятъ тишъ на органи

къ, ясенъ и гѣвкавъ, той

лесно да схваща нови-

прониква въ сложното.

а определя истинската

всѣко чуждо мнѣние.

който цѣнише високо

еговата прѣдвидливостъ,

най-голяма опасностъ

къ го посети въ затво-

вземе мнѣнието му по

и въпроси.

реше върху нѣкой спо-

той никога не го раз-

гледваше отдѣлно, а умѣеше да го

свързва съ всичко онова, отъ което

зависи и съ всичко, което може да

~~привлече~~ него. На това главно

се дължеше непоколебимата твърдостъ

на неговитъ убѣждения. Той е едва-

ли-не единичниятъ отъ най-виднитъ

дѣйци на Организацията, който ни-

кога не се увлѣче въ безполѣзни те-

оретически мѣрувания, който отда-

ваше значение само на практическитъ

результати и който никога не из-

мѣни своето глѣдище къмъ освободи-

телното дѣло.

Неговата безавѣтна прѣданностъ,

неговата несъкрусима вѣра въ осво-

бодителното дѣло му даваха оная

свѣрхчовѣшка енергия, която до по-

слѣдния часъ на живота му не го

напуска. Той всички ни поразяваше.

Когато бѣ учителъ въ Битолската

гимназия, често му се случваше за

една ноцъ да прочете повече отъ

двадесетъ шифровани писма и да имъ

отговоори. И на другия денъ ние го

виждахме да се явява пакъ съ тъй

бодъръ и засмѣвъ прѣдъ другари и

ученици. Напоследъкъ, нѣколко дни

прѣди да загине, е зямалъ, изложенъ

на лишения, прѣзъ труднопроходими

мѣста, покрити съ дебели снѣгове,

цѣла недѣля наредъ по 14 часа штъ

въ денонощието, макаръ слѣдъ като

бѣ раненъ прѣди 2 години въ бра-

ката, да се оплакваше, че не може

вече да издържа по-дълъгъ пътъ.

Въ Македония не остана мѣсто,

дѣто той да не е ходилъ; нѣмаше

български диалектъ, на който той да

не може да говори; той познаваше

тъй добръ своята родна страна, както

никой другъ не я познава.

Той бѣ първиятъ и най главенъ на Вътрѣшната революционна организация: той игра първостепенна роля въ всички фази на нейното развитие; на него и на ония, които той подготви се дължи Цинденското въстание; по ония грамадни заслуги, които той принесе на освободителното дѣло, никой не може да се сравни съ него — и въпрѣки това неговата скромность бѣ непододна. Съ нея той очудваше всички — и когато стоеше на чело на най-голѣмия и най-добъръ организуваня революционенъ окръгъ, и когато бѣ шефъ на възстанишкия шабъ, и когато стана най-крупната и най влиятелната личность въ цѣлата организация — неговата скромность всѣкога бѣ поразителна. Мнозина отъ най-близкитѣ му другари считаха това негово качество за важенъ недостатъкъ.

Нѣма другъ отъ ратниците за освобождението на Македония и Одринско, който да е страдалъ повече отъ него. Намиращъ се подъ вѣчно подозрѣние отъ страна на властитѣ, изложенъ на постоянни разпити и обиски, прѣслѣдванъ и екстерниранъ отъ единъ вилаетъ въ другъ, държанъ подъ строгъ полицейски надзоръ, интерниранъ въ родното село, чието изгаряне и опустошаване бѣ му сждено да прѣживѣе два пѣти наредъ, затварянъ, осжденъ, изпратенъ на заточение въ Подрумъ, дѣто прѣкара повече отъ двѣ години: слѣдъ това изложенъ на всички неспои на четнишкия животъ, изложенъ на ония тежки морални изпитни слѣдъ възстанието — защото той единичекъ отъ най-важнитѣ ръководители на възстанието не дойде въ България, а остана между съсипавото, отчаяно и убито население да страда заедно съ него, да отрива сълзитѣ му, да го подкрѣпи и да му вдѣхва нови надежди и нова вѣра въ неравната борба, — има ли другъ, който да е прѣживѣлъ всичко онова, което тоя истински, рѣдъкъ мъченикъ е прѣживѣлъ! Само човѣкъ съ такава вѣра въ освободителното дѣло, съ такова дълбоко чувство на дългъ, съ такава беззаветна любовь къмъ страдащия народъ — само човѣкъ съ такава велика душа можеше да понесе, да изтърпи всичко онова, което той въ единъ периодъ отъ толкова дълги години е прѣживѣлъ.

За свободата на своята родна страна той принесе всичко въ жертва, и младость, и сили, и щастие, — той жертвува не само живота си, а и мислитѣ си, защото тоя неподобенъ, несравняемъ по своята безкористность и кристална чистота синъ на Македония не мислѣше за нищо друго освѣнъ за нейното освобождение.

Хилми-паша, изтрѣбителтъ на българското население, ликува — най-опасниятъ врагъ на тиранията не е вече между живитѣ. Напусто! Тоя султански прѣдставителъ не съзнава напълно какво губимъ ние въ лицето на *Даме Груевъ*, той не е въ състояние дори и да си прѣдстави колко тежка е за насъ тая загуба; но пакъ, безосновно е неговото тържество: Даме Груевъ — защо да го

отричаме — е незамѣнимъ, но той е създалъ цѣло поколѣние отъ свои възпитаници, които, макаръ че въ много отношения не ще могатъ никога да стигнатъ своя великъ учитель, сж самоотвержени като него и като него готови сж да умратъ за освобождението на своята родна страна. Печалната вестъ за неговата смъртъ ще бѣде новъ мощенъ позивъ за нова борба.

Даме Груевъ вѣрваше въ своя народъ и го обожаваше. Само за него той живѣе, за него работи денонощно безъ почивка и отдихъ, за него страда, за него всичко жертвува и за него умрѣ.

И сега въ, нещастната, осиротѣлата родна страна нѣма мѣсто, нѣма колиба, дѣто при съкрушителната вѣстъ за неговата ранна трагична смъртъ да не се изтрѣгне дълбока въздишка, да не се пролѣятъ искренни, топли сълзи.

Дано да не почувствува родната страна всичката неизмѣрима, безкрайна загуба въ лицето на тоя свой непрѣжалимъ синъ великанъ"! В. Пасковъ.